Inklúzia kompenzovaných detí s poruchou sluchu na Slovensku v bežných základných školách, výzvy spojené s ich edukáciou a perspektívy zlepšovania inkluzívnej pedagogickej praxe

Teória a prax inklúzie detí s poruchou sluchu v bežných triedach v slovenských podmienkach a faktory ovplyvňujúce úspešnosť ich vzdelávania

Inkluzívne vzdelávanie predstavuje v súčasnosti jeden z kľúčových princípov moderného školstva, ktorého cieľom je zabezpečiť rovnaký prístup ku kvalitnému vzdelaniu pre všetkých žiakov bez ohľadu na ich individuálne potreby alebo zdravotné znevýhodnenie. V jednom z článkov sme sa venovali pripravenosti bežných materských škôl na kompenzované deti s poruchou sluchu v slovenských podmienkach a téme inklúzie[1], teraz sa zameriame na bežné základné školy.

Medzi skupiny žiakov, ktorým je v rámci inklúzie venovaná zvýšená pozornosť, patria aj deti s poruchou sluchu. Vďaka pokroku v oblasti diagnostiky, kompenzačných pomôcok a včasnej intervencie sa čoraz väčší počet týchto detí má možnosť vzdelávať v bežných základných školách spolu so svojimi intaktnými rovesníkmi. Kompenzované deti s poruchou sluchu disponujú vhodnými sluchovými pomôckami, ktoré im umožňujú efektívnejšie prijímať zvukové podnety a komunikovať v hovorenom jazyku. Napriek tomu však ich vzdelávanie prináša množstvo špecifických výziev. Medzi najčastejšie patrí zabezpečenie optimálnych komunikačných podmienok, prispôsobenie vyučovacích metód, rozvoj sociálnych vzťahov v triednom kolektíve či dostatočná pripravenosť pedagogických a odborných zamestnancov na prácu s takýmito žiakmi. Praktická realizácia inkluzívneho vzdelávania však často naráža na materiálne, personálne aj metodické limity škôl. Úspešnosť vzdelávania týchto žiakov je podmienená nielen mierou kompenzácie poruchy sluchu, ale tiež kvalitou podpory poskytovanej školou, rodinou a odbornými pracoviskami.

[1] https://lifelonghearing.com/sk/pripravenost-beznych-materskych-skol-na-kompenzovane-deti-s-poruchou-sluchu-v-slovenskych-podmienkach-v-porovnani-so-zahranicim/

Foto: upravené UI: Inklúzia žiaka s dobre kompenzovaným sluchom by mala byť v bežných základných školách samozrejmosťou

Inklúzia vo vzdelávaní je na Slovensku stále skôr „imaginárnym“ pojmom, hoci v zahraničí zrod tohto moderného konceptu možno datovať už do 90. rokov. V odbornej literatúre sa pojem začal objavovať už koncom 80. rokov, najmä v USA a Kanade, avšak jeho medzinárodné uznanie a rozšírenie nastalo po prijatí Salamanskej deklarácie (UNESCO) v roku 1994 (považovaná za najdôležitejší dokument) na Svetovej konferencii o špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrebách (ŠVVP) v španielskej Salamanke. Dokument explicitne presadzoval princíp inkluzívnej edukácie a koncept školy pre všetkých („schools for all“). Salamanská deklarácia uvádza, že školy majú vzdelávať všetky deti spoločne, rešpektovať rozmanitosť potrieb žiakov, odstraňovať diskrimináciu a vytvárať inkluzívne komunity.[2]

Pôvodne sa inklúzia týkala najmä detí so zdravotným znevýhodnením. Postupne sa rozšírila na všetky skupiny ohrozené vylúčením, resp. nielen na deti so zdravotným znevýhodnením, ale tiež na migrantov, sociálne znevýhodnené deti, jazykové a kultúrne menšiny. UNESCO

[2] https://www.european-agency.org/sites/default/files/salamanca-statement-and-framework.pdf ; https://inclusion.com/marsha-forest-centre/the-marsha-forest-centre-articles/salamanca-statement

v súčasnosti chápe inklúziu ako princíp, podľa ktorého je každý žiak rovnako dôležitý – o tom je podstata inkluzívneho vzdelávania. Inklúzia si vyžaduje transformáciu vzdelávania, zásadnú zmenu v chápaní aj realizácii vzdelávania, a to odklon od prístupu, ktorý predpokladá, že jeden model vzdelávania vyhovuje všetkým.[3]

„Každý je génius. Ale ak budete súdiť rybu podľa jej schopnosti vyliezť na strom, bude celý život veriť, že je hlúpa.“ Albert Einstein (obrázok vytvorený UI)

Existujú tiež dokumenty, ktoré sa v určitých častiach venujú inklúzii detí so sluchovým postihnutím. Ide predovšetkým o najdôležitejší medzinárodný právny dokument: Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (Convention on the Rights of Persons with Disabilities – CRPD), článok 24, zameraný na podporu posunkového jazyka i jazykovej identity nepočujúcich, vzdelávanie v najvhodnejšom spôsobe komunikácie pre konkrétne dieťa aj prípravu učiteľov ovládajúcich posunkový jazyk.[4]

[3] https://www.unesco.org/en/articles/celebrating-inclusion-education-30th-anniversary-salamanca-statement
[4] https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-%20%20%20with-%20%20disabilities/article-24-education.html

Nezamieňajme si pojmy – aký je rozdiel medzi integráciou a inklúziou?

Rozdiel medzi inklúziou a integráciou spočíva v tom, že cieľom integrácie je umožniť vzdelávanie žiakov so zdravotným postihnutím s prihliadnutím na ich špecifické potreby a podmienky edukačného procesu. Integrácia tak predstavuje formu jednoduchšieho začlenenia, ktorá je často chápaná ako určitý kompromis medzi segregáciou a inklúziou. Tento kompromis sa premieta do všetkých zložiek integrovaného vzdelávania, od legislatívnych rámcov a diagnostických postupov, cez školskú dokumentáciu, riadenie školy a pedagogický zbor, až po samotného žiaka a jeho rodinu. Charakteristickým znakom integrovaného vzdelávania je diferenciácia, ktorá zohľadňuje individuálne odlišnosti a potreby žiakov. V podmienkach integrácie sú osoby so zdravotným postihnutím síce prijímané a tolerované v prostredí majoritnej spoločnosti, avšak ich postavenie je často založené skôr na prispôsobovaní sa existujúcemu systému než na jeho premene. Preto možno hovoriť skôr o integrácii než o plnohodnotnej inklúzii. Na rozdiel od integrácie vychádza inklúzia z predpokladu, že rozdielnosť medzi jednotlivcami je prirodzenou súčasťou spoločnosti a predstavuje normu, nie výnimku. Inkluzívny prístup podporuje vytváranie podmienok, ktoré rešpektujú individuálne záujmy, potreby a možnosti rozvoja každého človeka vrátane osôb so zdravotným znevýhodnením. V rámci inkluzívnej filozofie vznikajú koncepty, prístupy a teórie orientované na podporu plnohodnotnej participácie týchto osôb vo všetkých oblastiach spoločenského života. Rozvoj inklúzie zároveň prináša potrebu riešenia základných etických otázok a formulovania etických princípov, ktoré podporujú rovnosť príležitostí, rešpekt k rozmanitosti a sociálnu spravodlivosť. Zaradenie myšlienky inklúzie do hodnotového systému spoločnosti je preto potrebné chápať ako legitímny a spoločensky opodstatnený proces.[5]

Inklúzia sa teda týka aj osôb so sluchovým postihnutím. Poruchy sluchu pritom patria medzi relatívne časté senzorické poruchy detského veku. Už v roku 2008 bola na Slovensku porucha sluchu diagnostikovaná približne u jedného až troch novorodencov z tisíc novonarodených detí[6]. Keďže sluch zohráva zásadnú úlohu pri osvojovaní jazyka, komunikácie a sociálnych zručností, jeho narušenie môže významne ovplyvniť jazykový, kognitívny i sociálny vývin dieťaťa[7]. Včasná diagnostika a využívanie kompenzačných pomôcok, ako sú napríklad

[5] https://www.researchgate.net/profile/Vladimira-Polackova-Belikova/publication/339077144_Socialna_dimenzia_v_inkluzivnej_edukacii_ziakov_so_sluchovym_postihnutim/links/5e3c2486299bf1cdb9123459/Socialna-dimenzia-v-inkluzivnej-edukacii-ziakov-so-sluchovym-postihnutim.pdf

[6] https://www.solen.sk/sk/casopisy/pediatria-pre-prax/poruchy-sluchu-u-deti-principy-a-postupy-pre-vcasnu-diagnostiku-identifikaciu-etiologie-a-liecbu

[7] https://cmpsy.cz/files/pd/2006/texty/pdf/zbortekova.pdf

načúvacie prístroje (NA) či kochleárne implantáty (KI), vytvárajú predpoklady na úspešný rozvoj reči a komunikačných schopností. Samotná technická kompenzácia však nie je postačujúca. Popri rodine zohráva významnú úlohu v socializácii dieťaťa aj škola, ktorá poskytuje priestor na rozvoj učenia, komunikačných kompetencií, sociálnych vzťahov a začlenenia do kolektívu rovesníkov. Práve preto je pripravenosť bežných slovenských škôl na vzdelávanie detí s poruchou sluchu jednou z kľúčových podmienok úspešnej realizácie inkluzívneho vzdelávania. Zároveň predstavuje dôležitú spoločenskú a etickú výzvu smerujúcu k zabezpečeniu rovného prístupu ku kvalitnému vzdelávaniu pre všetkých žiakov.

Pre nedostatočne kompenzované deti s poruchou sluchu sú vhodnejšie špeciálne školy pre žiakov so sluchovým postihnutím. Ako by však mala prebiehať inklúzia dostatočne kompenzovaných detí v bežných školách?

Deti s poruchou sluchu, predovšetkým tie, ktorých sluch nie je až do takej miery dostatočne kompenzovaný, potrebujú cielenú podporu pri začleňovaní do sociálneho prostredia. Podobné nároky na podporu sociálnej integrácie majú i deti s inými komunikačnými ťažkosťami, napríklad deti s mutizmom, poruchami výrazu mimiky a gestikulácie, výraznými rečovými nedostatkami alebo deti pochádzajúce z odlišného jazykového či kultúrneho prostredia. Sluchové postihnutie totiž zahŕňa široké spektrum komunikačných obmedzení, od čiastočnej straty sluchu (nedoslýchavosti), cez úplnú stratu sluchu až po stav po kochleárnej implantácii. Významným faktorom ovplyvňujúcim komunikačný a sociálny vývin dieťaťa je obdobie vzniku sluchovej poruchy. Rozlišujeme prelingválnu poruchu sluchu, ktorá vznikla pred osvojením si reči, a postlingválnu poruchu sluchu, ktorá sa objaví po prirodzenom rozvinutí jazykových schopností. Komunikačná bariéra často sťažuje nepočujúcemu dieťaťu porozumenie sociálnym situáciám a ich širšiemu kontextu. Keďže významná časť emocionálnych informácií je sprostredkovaná prostredníctvom intonácie reči, ktorú dieťa s poruchou sluchu nemusí zachytiť alebo správne interpretovať, môže mať obmedzené možnosti porozumieť emóciám, motiváciám a zámerom druhých ľudí. Tieto ťažkosti sa následne môžu prejavovať aj v medziľudských vzťahoch. Nepočujúce deti majú často sťažené predvídanie sociálneho správania iných osôb, reguláciu vlastného správania i osvojovanie sociálnych zručností prostredníctvom prirodzeného pozorovania a učenia sa. Zároveň môže dochádzať k situáciám, keď okolie nedostatočne rozumie ich potrebám a prežívaniu, čo znižuje mieru citlivej a primeranej podpory. Dlhodobé vystavenie sociálnej a emocionálnej frustrácii môže u

niektorých jedincov negatívne ovplyvniť psychický vývin a prispievať k vzniku sekundárnych emocionálnych a behaviorálnych problémov.[8]

Problémy sa môžu objavovať aj pri napodobňovaní správania a osvojovaní si nových činností. Aby dieťa správne pochopilo význam a priebeh určitej aktivity, potrebuje zachytiť jej celý kontext od začiatku až do konca a zároveň porozumieť vzájomným súvislostiam jednotlivých krokov. Ak tieto informácie nemá k dispozícii v dostatočnom rozsahu, často reprodukuje iba izolované časti správania bez pochopenia ich celkového významu. Rozsah praktických problémov v konaní závisí aj od toho, kedy prišlo k poškodeniu sluchu a aký je jeho stupeň. Najrozsiahlejšie problémy prináša poškodenie sluchu pred ukončením vývinu reči a pri praktickej hluchote. Závažné následky straty sluchu pomáha znižovať KI. Ak sú KI dané dieťaťu po ukončení senzitívnej fázy pre reč, síce počuje, ale musí sa postupne učiť, čo zvuky znamenajú a reč sa osvojuje už pomerne ťažko. Reč býva ťažko zrozumiteľná. Nedoslýchavosť možno zas dobre kompenzovať NA, pričom nevyhnutnou podmienkou ich úspešného využívania je správne nastavenie a pravidelná kontrola ich funkčnosti. Napriek technickej kompenzácii však môže obmedzená komunikačná skúsenosť viesť k pomalšiemu rozvoju slovnej zásoby, slabším komunikačným kompetenciám a nižšej iniciatíve pri nadväzovaní kontaktov s rovesníkmi. V situáciách, keď potrebujú pomoc alebo chcú niečo dosiahnuť, sa preto deti často obracajú skôr na dospelých než na svojich spolužiakov. Tým sa znižujú príležitosti na prirodzené sociálne učenie, rozvoj rovesníckych vzťahov a plné využitie potenciálu inkluzívneho vzdelávania.[9]

Pokiaľ sa vrátime k téme detí dostatočne kompenzovaných sluchovými pomôckami, ich úspešná inklúzia v bežných školách závisí od intenzívnej logopedickej intervencie, akustických podmienok triedy, FM systémov, pripravenosti učiteľov, a sociálneho začlenenia medzi rovesníkov.

Deti dostatočne kompenzované sluchovými pomôckami nemožno úspešne začleniť do inkluzívneho prostredia bez dôkladného poznania zdravotnej dokumentácie, zabezpečenia potrebných zdrojov, individuálneho vzdelávacieho plánu (IVP), kompenzačných a asistenčných pomôcok, vyškolených špeciálnych pedagógov a kvalitného akustického prostredia triedy (s hladinou hluku približne 47 dB alebo nižšou). Podľa Afoh, „zabezpečenie vhodných zdrojov, kvalitného kurikula, odborne pripravených učiteľov a kompenzačných pomôcok prispôsobených individuálnym potrebám žiakov vedie k významnému zlepšeniu

[8] https://vudpap.sk/wp-content/uploads/2019/01/vudpap-dvo-2017-Zbornik-DVO-2017.pdf
[9] https://prolp.sk/wp-content/uploads/2021/10/Kroky_k_inkluzivnej_skole_MH_2014.pdf

jazykových schopností, komunikácie a písomného prejavu v inkluzívnom vzdelávacom prostredí.“[10]

Foto: zdroj: Audiology Island[11]: Každé dieťa by malo mať z vyučovania rovnaký osoh spolu s dobre vytvorenými podmienkami výučby

Jedným z kľúčových determinantov kvality inkluzívneho vzdelávania žiakov so sluchovým postihnutím je včasná diagnostika poruchy sluchu a včasná intervencia zameraná na stimuláciu sluchového vnímania a rozvoj reči.

Ching, Dillon a kolektív preukázali, že deti, u ktorých bola odborná intervencia zahájená pred dovŕšením ôsmeho mesiaca života, dosahovali významne lepšie výsledky v oblasti auditívneho porozumenia než deti, ktorých porucha sluchu bola identifikovaná neskôr. Výsledky tak jednoznačne potvrdzujú rozhodujúci význam ranej starostlivosti pre rozvoj sluchových a jazykových schopností. Autori zároveň identifikovali viacero faktorov ovplyvňujúcich úspešnosť osvojenia si počúvania a reči, medzi ktoré patrili vek v rámci diagnostikovania poruchy sluchu, čas začatia intervencie, dĺžka používania kompenzačných pomôcok (načúvacích aparátov alebo kochleárnych implantátov – KI), vek v rámci implantácie KI a celková dĺžka jeho používania. Práve vek v rámci implantácie a dĺžka používania KI vysvetľovali až 58 % variability jazykových výsledkov detí. Negatívny vzťah medzi dĺžkou

[10] https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1664168/FULLTEXT01.pdf
[11] https://audiologyisland.com/blog/how-to-help-kids-with-hearing-loss/?srsltid=AYCX9vIQIKfKN2h3_ui2bqh4NAJlv8Nq7B_SEGqSy536Ejo4uA1NO-kU

obdobia pred implantáciou a jazykovými schopnosťami naznačil, že deti s ťažkou poruchou sluchu, ktoré neabsolvovali adekvátnu predimplantačnú starostlivosť, dosahovali vo veku 3,5 roka nižšiu úroveň jazykového vývinu. Dlhodobejšie používanie KI, resp. i skoršia implantácia, boli spojené s kvalitnejšou produkciou reči a stabilným rastom jazykových zručností.[12]

Deti so sluchovým postihnutím zároveň nepredstavujú homogénnu skupinu. Líšia sa príčinami vzniku poruchy sluchu, stupňom jej závažnosti, vekom v zmysle diagnostiky, charakterom a intenzitou intervencie, kvalitou jazykovej stimulácie i spôsobom technickej kompenzácie straty sluchu.

Význam včasnej intervencie potvrdili aj Petersen a kolektív, ktorí zistili, že oneskorené začatie intervencie vedie k prehlbovaniu rozdielov medzi chronologickým vekom dieťaťa a úrovňou jeho sluchového a jazykového vývinu.[13]

Úspešná inklúzia žiakov so sluchovým postihnutím však nezávisí iba od úrovne ich jazykových a komunikačných kompetencií. Ide aj o prežívanie žiakov, sociálne vzťahy, nielen o akademickú výkonnosť v inkluzívnych triedach. Žiaci s porovnateľnou úrovňou jazykových schopností a školských výsledkov sa môžu taktiež významne odlišovať v miere sociálneho začlenenia, pocitoch spolupatričnosti či subjektívnom prežívaní vyučovania. Existuje teda potreba komplexného hodnotenia participácie žiakov na živote triedy, pretože i deti s dobrými komunikačnými a akademickými predpokladmi môžu v školskom prostredí čeliť rôznym prekážkam.[14]

Výskum Hardebeck a kolektívu poukazuje na fakt, že žiaci s poruchou sluchu majú potrebu, aby boli vnímaní, že sú rovnako schopní ako ich počujúci rovesníci, a nie že sú „odlišní“. Zároveň zdôrazňovali potrebu, aby ich okolie počúvalo a bralo ich názory vážne. Od učiteľov očakávali hlbšie porozumenie problematike poruchy sluchu a uplatňovanie praktických podporných opatrení vo vyučovaní. Medzi ne patrilo najmä hovorenie tvárou k triede, zreteľná artikulácia, opakovanie pokynov a vytváranie pokojného a štruktúrovaného prostredia na učenie. Popri všeobecných vyučovacích stratégiách sa žiaci zasadzovali aj za diferencovanejší prístup a flexibilnejšie metódy výučby. Zdôrazňovali potrebu dostatočného času na spracovanie informácií a možnosť klásť otázky bez časového tlaku podporujúce efektívne

[12] https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23462376
[13] https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24377050
[14] Schmidtová In: https://www.fedu.uniba.sk/fileadmin/pdf/Sucasti/Katedry/KSpecP/DUHOVKA/ZBORNIKY/2020_Inkluzia.pdf

učenie. Ďalším významným odporúčaním bolo zlepšenie organizácie triedy a riadenia hlukovej záťaže. Viacerí žiaci uvádzali, že vysoká úroveň okolitého hluku im výrazne sťažuje sústredenie a sledovanie komunikácie počas vyučovania. Na zmiernenie tejto prekážky navrhovali oddelenie rušiacich spolužiakov, lepšiu reguláciu diskusií v triede a vytváranie pokojnej a rešpektujúcej atmosféry. Poukázali tiež na potrebu cielenej prípravy učiteľov a vyššej zodpovednosti pri používaní technických pomôcok. Respondenti navrhli aj viaceré praktické úpravy školského prostredia. Na zvládanie akustických nárokov odporúčali sedenie v blízkosti učiteľa, ktoré zlepšuje sluchový a vizuálny prístup k informáciám. Niektorí však vnímali sedenie v prvých laviciach ako rušivé v dôsledku nadmerného množstva zrakových alebo zvukových podnetov, čo poukazuje na potrebu individuálneho prístupu. Ako vhodné riešenie sa ukázali tiež plánované „prestávky na počúvanie“, ktoré môžu znižovať sluchovú únavu a podporovať udržanie pozornosti počas celého vyučovania. Ďalším významným zistením bolo, že potreby žiakov sa menia v závislosti od veku a stupňa vzdelávania. Celkovo návrhy samotných žiakov naznačujú potrebu vytvárať v školách citlivejší a na žiaka orientovaný prístup, ktorý zohľadňuje špecifické potreby detí so sluchovým postihnutím bez toho, aby bol narušený ich pocit spolupatričnosti a plnohodnotnej participácie.[15]

Foto: upravené UI: Nie všetkým žiakom s dobre kompenzovaným sluchom vyhovuje sedieť úplne v predných laviciach

[15] https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883035525003477

Na potrebu individualizácie a kvalitnej pedagogickej prípravy škôl upozornil i výskum Wereszkej, pričom pedagógovia zároveň zdôrazňovali význam dodatočnej podpory formou individuálneho doučovania alebo rozšírenia počtu hodín zameraných na predmety, v ktorých má žiak najväčšie ťažkosti. Napriek tomu výskumné zistenia naznačujú, že mnohí učitelia majú stále nedostatočné kompetencie pri výbere vhodných organizačných foriem vyučovania, didaktických metód a podporných stratégií pre efektívne vzdelávanie žiakov so sluchovým postihnutím.[16]

Z uvedených zistení vyplýva, že úspešnosť inkluzívneho vzdelávania detí so sluchovým postihnutím je výsledkom pôsobenia viacerých navzájom prepojených faktorov. Okrem včasnej diagnostiky, ranej intervencie a vhodnej technickej kompenzácie zohrávajú významnú úlohu aj kvalita pedagogickej podpory, pripravenosť školy na inklúziu a zabezpečenie podmienok pre plnohodnotnú sociálnu participáciu žiaka v školskom prostredí. Iba ich vzájomné prepojenie môže vytvoriť predpoklady pre úspešný vzdelávací a sociálny rozvoj dieťaťa so sluchovým postihnutím v bežnej škole.

Keď sa teda chvíľu vrátime k inkluzívnemu vzdelávaniu vo všeobecnosti, zavádzanie tohto modelu si vyžaduje i niektoré zmeny v hodnotení žiakov. Nevyhnutným predpokladom rozvoja inkluzívneho vzdelávania je znižovanie externého tlaku na školský výkon žiakov a zároveň širšie chápanie kvality práce učiteľa či školy. Úspešnosť vzdelávacieho procesu by nemala byť posudzovaná iba prostredníctvom dosiahnutých známok, ale na základe individuálneho napredovania každého žiaka vzhľadom na jeho možnosti a potenciál. Z toho vyplýva potreba posilniť profesijnú autonómiu učiteľov v oblasti hodnotenia, aby mohli flexibilne využívať rôzne formy hodnotenia vrátane formatívneho, kriteriálneho či autentického hodnotenia, a neboli odkázaní výlučne na sumatívne hodnotenie prostredníctvom klasifikácie. V inkluzívnej škole preto školské známky nemajú dominantné postavenie, ale predstavujú len jeden z nástrojov monitorovania vzdelávacieho pokroku. Rozhodujúcu úlohu zohráva priebežná autoevalvácia školy, ktorá zohľadňuje vlastné kritériá kvality, potreby žiakov i špecifický kontext, v ktorom škola pôsobí. Ak je skutočným cieľom inkluzívneho vzdelávania zabezpečiť úspech každého žiaka, je nevyhnutné neustále reflektovať príčiny, pre ktoré niektorí jednotlivci nedokážu naplno rozvinúť svoj potenciál, a hľadať cesty na odstraňovanie bariér, ktoré im v tom bránia.[17]

[16] https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_21697__fp_2017_2_07
[17] Bazár In: https://www.fedu.uniba.sk/fileadmin/pdf/Sucasti/Katedry/KSpecP/DUHOVKA/ZBORNIKY/2020_Inkluzia.pdf

Ako podotýka Bazár, „najväčšou bariérou pre zavádzanie inkluzívneho vzdelávania je celková neinformovanosť a nepochopenie konceptu inklúzie. Väčšina škôl ešte stále funguje v tradičnom modeli, ktorý stojí na vzdelávaní „bežných“ žiakov v hlavnom vzdelávacom prúde a oddelenom vzdelávaní všetkých, ktorí sa do kolónky „normálnosti“ z rôznych dôvodov nezmestia (sociálne a zdravotné znevýhodnenie, cudzinecký pôvod a mnohé iné). Nielen samotné systémové zmeny, ale aj postoje učiteľov a celková zmena v nastavení škôl voči rozmanitosti sú nevyhnutným predpokladom pre zavádzanie inkluzívneho vzdelávania. Súvisí to aj s tým, že školy väčšinou nie sú dostatočne materiálne vybavené ani priestorovo prispôsobené pre potreby vzdelávania sociálne a zdravotne znevýhodnených žiakov.“[18]

Nová kurikulárna reforma nahráva inklúzii aj vzhľadom na deti s poruchou sluchu

Na Slovensku je v platnosti nová kurikulárna reforma, ktorá priamo súvisí s inkluzívnym vzdelávaním. Schválená bola už v roku 2023 prijatím nového Štátneho vzdelávacieho programu pre základné vzdelávanie a od školského roku 2026/2027 je postupné zavádzanie nového kurikula povinné pre všetky základné školy, počnúc prvým ročníkom.[19]

Vzdelávanie žiakov so sluchovým postihnutím na základných školách (stupne ISCED 1 a ISCED 2) v roku 2026 prechádza tak zásadnou prechodnou fázou v dôsledku tejto kurikulárnej reformy a legislatívnych zmien účinných od 1. septembra 2026. Ide o nový Štátny vzdelávací program (ŠVP), ktorý upravuje vzdelávanie v 3 cykloch. Pre žiakov so sluchovým postihnutím sa po novom neuplatňuje oddelený „starý“ vzdelávací program, ale postupuje sa podľa nového ŠVP v kombinácii s prílohou „Osobitosti výchovy a vzdelávania žiakov so zdravotným znevýhodnením a žiakov so všeobecným intelektovým nadaním“[20].[21]

Kurikulárna reforma predstavuje zároveň jednu z najvýznamnejších zmien slovenského základného školstva za ostatné desaťročia. Jej základným cieľom je posun od tradičného modelu vzdelávania orientovaného najmä na osvojovanie faktografických poznatkov k vzdelávaniu, ktoré podporuje rozvoj kompetencií, kritického myslenia, schopnosti riešiť

[18] Tamtiež
[19] Ministerstvo školstva schválilo tento dokument 31. marca 2023 pod číslom 2023/831:7-A2140, viď.: https://ucime.vzdelavanie21.sk/digitalny-statny-vzdelavaci-program
[20] https://www.minedu.sk/data/att/7b1/36287.8820ca.pdf
[21] Dobiehajúci Vzdelávací program pre žiakov so sluchovým postihnutím (platný od 1. 9. 2016): Pre žiakov vo vyšších ročníkoch ZŠ (na školách, ktoré nezačali s reformou v predstihu), ktorí ešte neprešli na nový ŠVP, zostáva v platnosti pôvodný Vzdelávací program pre deti a žiakov so sluchovým postihnutím zverejnený Národným inštitútom vzdelávania a mládeže (NIVAM). Tento program postupne dobieha, až kým všetci žiaci neprejdú na nové kurikulum: https://nivam.sk/pre-skoly/statny-vzdelavaci-program/statny-vzdelavaci-program-pre-deti-a-ziakov-so-zdravotnym-znevyhodnenim/vzdelavaci-program-pre-deti-a-ziakov-so-sluchovym-postihnutim

problémy a efektívne uplatňovať získané vedomosti v reálnych životných situáciách. Nový Štátny vzdelávací program vytvára podmienky na väčšiu individualizáciu vyučovania a kladie dôraz na rešpektovanie potrieb, možností a potenciálu každého žiaka. Jednou z kľúčových zmien je zavedenie vzdelávacích cyklov, ktoré nahrádzajú doterajší dôraz na každoročné plnenie presne stanoveného učiva. Vzdelávacie štandardy sú definované na konci jednotlivých cyklov, čo poskytuje školám a učiteľom väčšiu flexibilitu pri plánovaní a realizácii vzdelávacieho procesu. Reforma zároveň posilňuje autonómiu škôl pri tvorbe školských vzdelávacích programov a podporuje využívanie rôznorodých vyučovacích metód reflektujúcich potreby konkrétnych žiakov a tried. Nové kurikulum je založené na rozvoji doménových a prierezových gramotností. Okrem jazykovej, matematickej, prírodovednej či digitálnej gramotnosti sa veľká pozornosť venuje i občianskej, finančnej, environmentálnej a sociálno-emocionálnej gramotnosti. Dôležitou súčasťou reformy je taktiež rozvíjanie metakognície a charakteru žiakov, resp. schopnosti reflexie vlastného učenia, sebariadenia a zodpovedného rozhodovania. Významným prínosom nového kurikula je jeho spomínané prepojenie s princípmi inkluzívneho vzdelávania. Školy majú vytvárať také podmienky, aby každý žiak bez ohľadu na svoje individuálne potreby, zdravotné znevýhodnenie alebo sociálne zázemie mohol dosahovať primeraný vzdelávací pokrok. Súčasťou školských vzdelávacích programov má byť aj systém podpory žiakov v súlade s princípmi inkluzívneho vzdelávania. V tomto kontexte sa zvyšuje význam formatívneho hodnotenia a priebežného sledovania individuálneho pokroku žiakov namiesto jednostranného dôrazu na známky a výkonové porovnávanie.[22]

[22] Novou kurikulárnou reformou sa zaoberá: Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) – základný právny predpis upravujúci systém výchovy a vzdelávania na Slovensku; Štátny vzdelávací program pre základné vzdelávanie (2023) schválený Ministerstvom školstva SR pod č. 2023/831:7-A2140 s následnými dodatkami; Dodatok č. 5 k Štátnemu vzdelávaciemu programu pre základné vzdelávanie, účinný od 1. septembra 2026, ktorý bližšie vymedzuje doménové a prierezové gramotnosti a ďalšie prvky reformy. Viď. aj: https://www.minedu.sk/data/att/54d/36309.5dfd43.pdf

Foto: zdroj: Metodický portál Učíme[23]: postupná zmena kurikula k inkluzívnemu vzdelávaniu

Okrem samotného kurikula sa od septembra 2026 mení aj spôsob poskytovania podpory žiakom so sluchovým postihnutím. V prvom rade nadobúda platnosť aktualizovaný Katalóg podporných opatrení (podľa novely školského zákona), ktorý presne definuje rozsah a personálnu náročnosť podpory (napríklad poskytnutie pedagogického asistenta, tlmočníka posunkového jazyka, individuálnu logopedickú starostlivosť či úpravu prostredia a kompenzačné pomôcky).[24]

Ruší sa pojem „integrácia“ v prospech podporných opatrení. Namiesto striktného delenia na bežné a špeciálne programy sa tak uplatňuje princíp poskytovania cielených a špecifických

[23] https://ucime.vzdelavanie21.sk/digitalny-statny-vzdelavaci-program
[24] Viď.: https://www.statpedu.sk/sk/svp/inovovany-statny-vzdelavaci-program/ramcovy-ucebny-plan/ ; https://www.detskaporadna.sk/blog/podporne-opatrenia-blog/podporne-opatrenia-v-skole-2026/

podporných opatrení priamo na základe vyjadrenia zariadenia poradenstva a prevencie (CPP/ŠCPP).[25]

V rámci vzdelávania (či už v špeciálnej ZŠ, špeciálnej triede alebo pri začlenení v bežnej ZŠ) sa naďalej zohľadňujú špecifické komunikačné potreby žiaka. Patrí sem rozvoj komunikačných schopností v hovorenom alebo slovenskom posunkovom jazyku, odzeranie, individuálna logopedická intervencia a špecifické predmety (napr. individuálna rečová výchova).[26]

Napriek tomu, že sa Slovenská republika prostredníctvom viacerých národných a medzinárodných dokumentov zaviazala k podpore inkluzívneho vzdelávania, vzdelávanie detí a žiakov so ŠVVP v hlavnom prúde vzdelávania je naďalej sprevádzané viacerými systémovými a organizačnými prekážkami. Tieto faktory môžu negatívne ovplyvňovať kvalitu vzdelávacieho procesu, ako aj samotnú úspešnosť inklúzie v školskom prostredí. Ako bolo spomenuté, slovenská legislatíva, konkrétne školský zákon, umožňuje deťom a žiakom so ŠVVP vzdelávanie v rôznych organizačných formách. Ide o vzdelávanie v špeciálnych školách, v špeciálnych triedach zriadených pri bežných školách alebo formou individuálneho začlenenia do triedy bežnej školy.[27] Ako uvádza Vančová, jednotlivé modely edukácie by mali byť dostatočne flexibilné, mali by ponúkať alternatívy podľa individuálnych potrieb žiaka a zároveň umožňovať plynulý prechod medzi jednotlivými formami vzdelávania.[28]

Osobitnú pozornosť si vyžaduje problematika inkluzívneho vzdelávania detí a žiakov s ťažšími formami zdravotného znevýhodnenia. V slovenskom prostredí sa odborná diskusia a výskum častejšie zameriavajú na inklúziu žiakov s ľahšími stupňami postihnutia, zatiaľ čo pri závažnejších zdravotných znevýhodneniach stále prevažuje tendencia odporúčať vzdelávanie v špeciálnych podmienkach. Takýto prístup je často odôvodňovaný potrebou zabezpečenia odborného servisu a špecializovanej podpory. Súčasne však viaceré zahraničné výskumy[29]

[25] Viď.: https://www.vssr.sk/clanok-z-titulky/zmeny-v-systeme-poradenstva-a-prevencie-podpornych-opatreniach-a-vychove-deti-a-ziakov-so-svvp-po-novele-skolskeho-zakona-ucinnej-od-1-1-2026-2.htm
[26] Viď.: https://nivam.sk/pre-skoly/statny-vzdelavaci-program/statny-vzdelavaci-program-pre-deti-a-ziakov-so-zdravotnym-znevyhodnenim/vzdelavaci-program-pre-deti-a-ziakov-so-sluchovym-postihnutim/
[27] Mikurčíková In: https://www.fedu.uniba.sk/fileadmin/pdf/Sucasti/Katedry/KSpecP/DUHOVKA/ZBORNIKY/2020_Inkluzia.pdf
[28] Viď.: VANČOVÁ, A. 2010. *Základy integratívnej (inkluzívnej) špeciálnej pedagogiky*. ISBN 978-80-89238-37-8.
[29] Viď.: Arthur, Foreman, Pascoe, Butterfield, Bennet, 1999; Foreman, Arthur-Kelly, Pascoe, King, 2004; Downing, 2005; 2008; Arthur-Kelly, Foreman, Bennet, Pascoe, 2008; Downing, 2010; Foreman, 2011 In: Mikurčíková In: https://www.fedu.uniba.sk/fileadmin/pdf/Sucasti/Katedry/KSpecP/DUHOVKA/ZBORNIKY/2020_Inkluzia.pdf

poukazujú na pozitívne vplyvy inkluzívneho vzdelávania aj u žiakov s výraznejšími formami zdravotného znevýhodnenia.

Medzi najčastejšie uvádzané prínosy patrí rozvoj sociálnych kompetencií, budovanie prirodzených rovesníckych vzťahov, vyššia miera participácie na spoločenskom živote a zlepšovanie kvality života. Tieto zistenia naznačujú potrebu ďalšieho rozvoja inkluzívnych podmienok v bežných školách a vytvárania efektívnych podporných mechanizmov, ktoré by umožnili úspešné vzdelávanie širšieho spektra žiakov so zdravotným znevýhodnením.

Podľa Škovieru sú problémy spojené s úspešnou implementáciou inkluzívneho vzdelávania na Slovensku podmienené viacerými historickými, systémovými a organizačnými faktormi. Medzi najvýznamnejšie patrí dlhodobá tradícia a vysoká úroveň rozpracovanosti systému špeciálneho školstva, ktorý bol na Slovensku budovaný desaťročia a poskytoval žiakom so zdravotným znevýhodnením špecializované podmienky vzdelávania. Autor zároveň upozorňuje na skutočnosť, že inklúzia býva často prezentovaná ako univerzálne riešenie vhodné pre všetkých žiakov, pričom sa do istej miery opomína právo na výber optimálnej formy vzdelávania podľa individuálnych potrieb konkrétneho dieťaťa. K problematickým aspektom patrí tiež jednostranné zdôrazňovanie benefitov inkluzívneho vzdelávania bez primeranej reflexie jeho limitov, rizík a podmienok úspešnej realizácie. Na úrovni škôl predstavuje významnú bariéru nedostatočne rozvinutý systém evalvácie a autoevalvácie inkluzívnych procesov.[30] Schmidtová poukazuje na absenciu pravidelného monitorovania a vyhodnocovania dosahovaných vzdelávacích výsledkov žiakov so ŠVVP, čo sťažuje objektívne posúdenie efektívnosti prijatých podporných opatrení a inkluzívnych postupov.[31]

K ďalším faktorom, ktoré môžu negatívne ovplyvňovať kvalitu inkluzívneho vzdelávania, patrí aj nedostatočná pripravenosť pedagogických a odborných zamestnancov na prácu v inkluzívnom prostredí. Viacerí autori[32] upozorňujú na potrebu intenzívnejšej prípravy učiteľov, špeciálnych pedagógov a ďalších členov podporných tímov v oblastiach inkluzívnej pedagogiky, inkluzívnej didaktiky, diferenciácie vyučovania, kooperatívnych foriem učenia, tímovej spolupráce vo vyučovaní či podpory rovesníckych vzťahov. Vzhľadom na historický vývoj slovenského školstva boli špeciálni pedagógovia tradične pripravovaní najmä na

[30] Viď.: ŠKOVIERA, A. 2018. Resocializační pedagogika: kontexty a trendy. ISBN 978-90-7560-139-1.

[31] https://www.fedu.uniba.sk/fileadmin/pdf/Sucasti/Katedry/KSpecP/DUHOVKA/ZBORNIKY/2019_Historicke_reflexie_a_nove_vyzvy_v_SP.pdf

[32] Viď.: Hrebeňárová, Mandzáková (2007), Hrebeňárová (2015), Špotáková a kol. (2018), Schmidtová (2019) a iní In: In: Mikurčíková In: https://www.fedu.uniba.sk/fileadmin/pdf/Sucasti/Katedry/KSpecP/DUHOVKA/ZBORNIKY/2020_Inkluzia.pdf

pôsobenie v špeciálnych školách, pričom menšia pozornosť sa venovala ich úlohe v bežných školách ako členov multidisciplinárnych podporných tímov.

Zlepšenie podmienok inkluzívneho vzdelávania si preto vyžaduje systematickú podporu všetkých jeho aktérov. Tá by mala byť zabezpečená nielen počas samotnej realizácie vzdelávacieho procesu, ale už v období rozhodovania o najvhodnejšej forme vzdelávania pre dieťa alebo žiaka so ŠVVP. Rovnako dôležitá je kvalitná príprava škôl, pedagogických zamestnancov a rodín na inkluzívne vzdelávanie, ako aj vytváranie podmienok pre efektívnu spoluprácu všetkých zainteresovaných subjektov.[33]

V podmienkach bežnej základnej školy sa vzdelávanie žiaka so ŠVVP realizuje na základe individuálneho vzdelávacieho programu (IVP), ktorý škola vypracúva v súlade s odporúčaniami zariadenia poradenstva a prevencie. Individuálny vzdelávací program stanovuje ciele vzdelávania, využívané pedagogické postupy, potrebné úpravy obsahu a organizácie vyučovania, spôsob hodnotenia žiaka, ako aj formy podporných opatrení, ktoré sú nevyhnutné na zabezpečenie jeho úspešného vzdelávania.

Základná škola je povinná vytvárať podmienky zohľadňujúce individuálne potreby žiaka. V praxi to môže zahŕňať úpravu vyučovacích metód, prispôsobenie tempa práce, využívanie kompenzačných pomôcok, modifikáciu spôsobu zadávania úloh, individuálnu alebo skupinovú podporu zo strany pedagogického asistenta či špeciálneho pedagóga a primerané úpravy hodnotenia. Cieľom týchto opatrení je podporiť plnohodnotné zapojenie žiaka do vzdelávacieho procesu a umožniť mu dosahovať primeraný vzdelávací pokrok vzhľadom na jeho schopnosti a potreby.

Neoddeliteľnou súčasťou inkluzívneho vzdelávania je i systematická spolupráca školy so zákonnými zástupcami žiaka. Pravidelná komunikácia medzi školou a rodinou umožňuje priebežne vyhodnocovať pokroky žiaka, identifikovať vznikajúce ťažkosti a aktualizovať podporné opatrenia podľa aktuálnych potrieb. Zákonný zástupca sa zároveň podieľa na procese tvorby individuálneho vzdelávacieho programu. Podľa § 7a školského zákona sa môže dieťa alebo žiak vzdelávať podľa IVP len s informovaným súhlasom zákonného zástupcu. IVP vypracúva pedagogický zamestnanec poverený riaditeľom školy na základe odporúčaní zariadenia poradenstva a prevencie, v spolupráci so školským špeciálnym pedagógom, pedagogickým asistentom a ďalšími odbornými zamestnancami školy, po konzultácii so zákonným zástupcom žiaka. Podpis zákonného zástupcu potvrdzuje, že obsah programu,

[33] Mikurčíková (viď. pozn. 27)

navrhované podporné opatrenia a spôsob ich realizácie boli prerokované a odsúhlasené všetkými zúčastnenými stranami. Zároveň vytvára predpoklady pre efektívnu spoluprácu rodiny a školy pri zabezpečovaní vzdelávacích potrieb žiaka.[34]

Foto: vytvorené UI: Cieľom opatrení v IVP je podporiť plnohodnotné zapojenie žiaka s poruchou sluchu do vzdelávacieho procesu a umožniť mu dosahovať primeraný vzdelávací pokrok vzhľadom na jeho schopnosti a potreby

Zahraničná prax v oblasti inklúzie žiakov s poruchou sluchu v porovnaní so Slovenskom

Bežné základné školy v zahraničí zvládajú efektívnu inklúziu žiakov s poruchou sluchu, ak sú splnené jej základné podmienky. Najdôležitejším predpokladom je existencia jasných štandardov, ktoré určujú, ako má byť školské prostredie prispôsobené potrebám žiakov so sluchovým postihnutím.

V škandinávskych krajinách sú napríklad akustické normy a vizuálna podpora súčasťou legislatívnych požiadaviek, čo zabezpečuje jednotnú kvalitu vzdelávacieho prostredia vo

[34] https://www.pracovnepravo.sk/predpisy/245-2008-z-z?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=CBLV_MKSK_PRPVO_GESK_LASKSK_PLGO_CTPX_KPPO_AUEV_DVMD_TAPX_MTPX_FNMI_BOEC_CTHPMAX_PP&gclid=Cj0KCQiAk_DXBhCoARIsAHE-omO2UoRRlvDNlNCnCAago5BE9tsMIxMG91IwyJN3WhDe-h3Tu6lKj5EaAiN4EALw_wcB

všetkých školách. Zahraničné základné školy bežne využívajú akustické panely, koberce, zvukovo pohlcujúce stropné konštrukcie, závesy či špeciálne tiché zóny, ktoré znižujú hluk a ozvenu v triedach. Takéto opatrenia zlepšujú pomer signálu k šumu, čo je rozhodujúce pre efektívne využívanie sluchových pomôcok a zároveň podporujúce porozumenie reči počas vyučovania.[35]

Ďalším kľúčovým faktorom úspešnej inklúzie je pripravenosť pedagogických zamestnancov. Napríklad v Holandsku je súčasťou prípravy učiteľov vzdelávanie v oblasti inkluzívneho vzdelávania a práce so žiakmi so ŠVVP. Učitelia získavajú praktické kompetencie v oblasti používania kompenzačných pomôcok, tvorby vizuálnej podpory, adaptácie vyučovacích metód a diferenciácie vzdelávacích cieľov.[36] V základných školách sa tieto zručnosti stávajú obzvlášť dôležitými, pretože žiaci s poruchou sluchu musia zvládať narastajúce jazykové, komunikačné i akademické nároky jednotlivých predmetov. V zahraničných systémoch je preto kontinuálne vzdelávanie učiteľov výrazne systematickejšie. Na Slovensku síce existujú metodické odporúčania a odborné príručky[37], ich implementácia však mnohokrát závisí od iniciatívy jednotlivých škôl a pedagogických pracovníkov.

Významným pilierom inkluzívneho vzdelávania je tiež pravidelná odborná podpora. V mnohých krajinách je bežné, že základné školy pravidelne navštevujú itinerantní špeciálni pedagógovia[38], logopédi, surdopédi či audiológovia. Títo odborníci monitorujú funkčnosť kompenzačných pomôcok a podporných technológií, poskytujú metodické vedenie učiteľom a sledujú pokrok žiaka v oblasti jazykového, komunikačného, sociálneho a akademického vývinu. Odborná spolupráca zároveň umožňuje včas reagovať na prípadné ťažkosti a prispôsobovať podporné opatrenia aktuálnym potrebám žiaka.[39]

Najvýraznejšie rozdiely medzi krajinami sa prejavujú najmä v dostupnosti moderných technológií, rozsahu prípravy pedagogických pracovníkov a financovaní potrebných úprav

[35] https://www.frontiersin.org/journals/built-environment/articles/10.3389/fbuil.2021.688836/full ; https://sjdr.se/articles/10.16993/sjdr.789 ; https://www.acousticbulletin.com/room-acoustic-quality-to-support-inclusion-in-schools-research-presented-at-internoise-2020/

[36] https://www.european-agency.org/country-information/netherlands/teacher-education-for-inclusive-education

[37] Viď. napr.: https://sluchzrak.fedu.uniba.sk/wp-content/uploads/2022/01/prirucka-porucha-sluchu-def.pdf ; https://www.statpedu.sk/sk/svp/statny-vzdelavaci-program/vp-deti-ziakov-so-zdravotnym-znevyhodnenim/vp-deti-ziakov-mentalnym-postihnutim/vp-deti-ziakov-so-sluchovym-postihnutim

[38] Itinerantní špeciálni pedagógovia sú odborníci, ktorí sa nevyskytujú v jednej konkrétnej škole alebo triede, ale dochádzajú do viacerých bežných materských či základných škôl, kde poskytujú podporu deťom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami – napríklad so sluchovým postihnutím.

[39] https://www.jstor.org/stable/26234870

školského prostredia. V Spojených štátoch amerických a Kanade sú FM/DM systémy[40] považované za štandardnú súčasť podpory žiakov s poruchou sluchu v základných školách, zatiaľ čo v Európe sa využívajú menej často, najmä pre finančné obmedzenia.[41] Nazývajú sa i asistenčné technológie (Hearing Assistive Technology), pričom zosilňujú zvuk alebo nahrádzajú zvukové informácie vizuálnymi či hmatovými signálmi.[42]

Foto: zdroj: AT3 Center[43]: Asistenčná technológia (umiestnená na krku žiaka)

V mnohých školách sa zároveň využívajú interaktívne tabule, automatické titulkovanie, digitálne poznámkové systémy či vizuálne signalizačné prvky. Na Slovensku sú tieto technológie dostupné skôr individuálne a ich využívanie závisí od finančných možností školy alebo rodiny.

[40] FM/DAC systémy sú komunikačné technológie, ktoré pomáhajú deťom s poruchou sluchu lepšie počuť v hlučnom prostredí alebo väčšou vzdialenosťou od hovoriaceho. FM systém funguje tak, že učiteľ alebo rodič nosí mikrofón, ktorý prenáša hlas cez rádiový signál priamo do prijímača v načúvacom prístroji alebo kochleárnom implantáte dieťaťa. DAC (digitálne audio komunikačné systémy, resp. DM – digital modulation) predstavujú novšiu generáciu, ktorá využíva digitálny prenos, poskytuje kvalitnejší zvuk a umožňuje pripojenie viacerých mikrofónov. Tieto systémy zlepšujú porozumenie reči, znižujú únavu z počúvania, podporujú rozvoj jazyka a umožňujú deťom plnohodnotne sa zapájať do inkluzívneho prostredia materských a základných škôl.
[41] https://canadianaudiologist.ca/revisiting-streaming-technologies-for-classroom-use-are-personal-fm-systems-obsolete/ ; https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/key-data-early-childhood-education-and-care-europe-2025
[42] https://exploreat.net/at-discovery/hearing/
[43] Tamtiež

V krajinách s rozvinutou inkluzívnou politikou pracujú základné školy s komplexným trojpilierovým modelom podpory, ktorý zahŕňa prostredie, pedagogický prístup a odbornú podporu. Prostredie zahŕňa kvalitnú akustiku, vhodné osvetlenie a prehľadnú vizuálnu organizáciu triedy. Pedagogický prístup je založený na diferenciácii výučby, využívaní vizuálnych stratégií, podpore porozumenia a primeranom tempe vyučovania. Tretí pilier predstavuje odborná podpora zabezpečovaná špeciálnymi pedagógmi, logopédmi, audiológmi a ďalšími odborníkmi. Slovenské metodické dokumenty sú s týmito princípmi vo veľkej miere kompatibilné, ich aplikácia však nie je ani zďaleka vo všetkých školách rovnomerná.

Slovensko síce už disponuje legislatívnymi a metodickými východiskami pre inkluzívne vzdelávanie žiakov s poruchou sluchu, avšak priblíženie sa zahraničným štandardom si vyžaduje systematickejšie financovanie podporných technológií, rozšírenie odborného vzdelávania pedagogických zamestnancov a zabezpečenie rovnakej dostupnosti podporných služieb vo všetkých regiónoch krajiny.

Niektoré návrhy v rámci zlepšenia inkluzívneho vzdelávania na Slovensku s prihliadnutím na žiakov s poruchou sluchu

Pri plánovaní inkluzívneho vzdelávania žiaka s poruchou sluchu nemožno ponechať vytváranie podporných podmienok až na obdobie po jeho nástupe do školy. Hoci je dieťa vybavené kvalitne nastavenými sluchovými pomôckami a jeho komunikačné schopnosti sú na dobrej úrovni, úspešnosť začlenenia závisí od pripravenosti školského prostredia, pedagógov aj spolužiakov. Nedostatočná príprava môže viesť ku komunikačným bariéram, zníženej participácii žiaka na vyučovaní a k problémom v sociálnom začlenení. Týka sa to každého dieťaťa so ŠVVP. Ešte pred prijatím žiaka by preto malo prebehnúť stretnutie odborného tímu, ktorý posúdi pripravenosť školy a navrhne potrebné podporné opatrenia. Súčasťou tímu by mali byť vedenie školy, triedny učiteľ, vychovávateľ školského klubu detí, školský špeciálny pedagóg a školský psychológ. Podľa individuálnych potrieb žiaka môžu byť do plánovania zapojení tiež pracovníci poradenského zariadenia alebo ďalší odborníci podieľajúci sa na starostlivosti o dieťa. Úlohou tímu je posúdiť nielen potrebu podporných služieb, ale aj vhodnosť materiálnych, personálnych a priestorových podmienok školy. V prípade žiaka s poruchou sluchu je potrebné venovať osobitnú pozornosť akustickým podmienkam triedy, umiestneniu žiaka v triede, zabezpečeniu kvalitného vizuálneho kontaktu s učiteľom a spolužiakmi i dostupnosti podporných technológií. Súčasťou plánovania by mali byť aj

vhodné pedagogické stratégie podporujúce porozumenie hovoreného prejavu, využívanie vizuálnych pomôcok a pravidelné overovanie porozumenia učivu.[44]

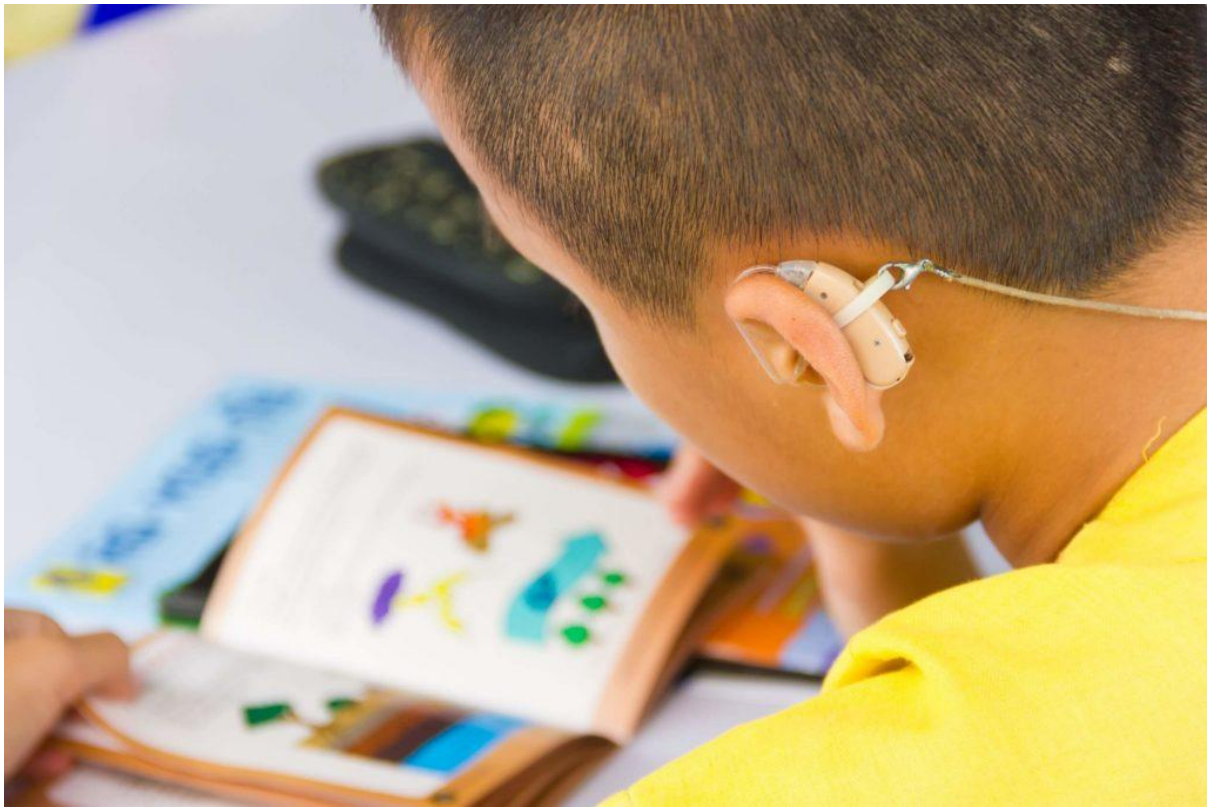

Foto: zdroj: graduateprogram.org[45]: Návrhy v rámci zlepšenia inkluzívneho vzdelávania na Slovensku s prihliadnutím na žiakov s poruchou sluchu by sa mali týkať viacerých aspektov súčasne s prihliadnutím na individualitu každého žiaka

Dôležitým aspektom prípravy je tiež výber vhodnej triedy a pedagóga, ktorý bude schopný vytvárať podmienky podporujúce aktívnu účasť žiaka na vyučovaní. Rovnako významná je príprava triedneho kolektívu na prijatie spolužiaka s poruchou sluchu. Budovanie pozitívnej klímy, podpora vzájomného porozumenia a rozvoj rovesníckej pomoci môžu významne prispieť k úspešnému sociálnemu začleneniu žiaka. Vytvorenie takéhoto podporného prostredia ešte pred nástupom dieťaťa do školy predstavuje dôležitý predpoklad jeho plnohodnotnej účasti na výchovno-vzdelávacom procese i na sociálnom živote triedy.

V ďalšej etape je nevyhnutné zamerať pozornosť na dôkladnú prípravu pedagogických pracovníkov, ktorí budú so žiakom pracovať. Ide predovšetkým o triedneho učiteľa

[44] Mikurčíková (viď. pozn. 27)
[45] https://www.graduateprogram.org/blog/how-to-best-help-students-hard-of-hearing

a pedagogického asistenta, ktorých pripravenosť významne ovplyvňuje úspešnosť začlenenia žiaka do bežného vzdelávacieho prostredia. Súčasťou prípravy by malo byť odborné vzdelávanie zamerané na špecifiká diagnózy alebo kombinácie diagnóz, s ktorými žiak vstupuje do vzdelávacieho procesu. Pedagóg by sa mal podrobne oboznámiť s osobnou a rodinnou anamnézou žiaka, jeho aktuálnou úrovňou vývinu, pedagogickou charakteristikou, komunikačnými a sociálnymi kompetenciami či s prípadnými prejavmi problémového správania. Tieto informácie vytvárajú základ pre plánovanie primeraných podporných opatrení a individuálnych vzdelávacích stratégií. V úzkej spolupráci so školským špeciálnym pedagógom je možné už pred nástupom žiaka do školy identifikovať vhodné postupy na podporu rozvoja sociálnych a komunikačných zručností, riešenie náročných situácií a dosahovanie vzdelávacích cieľov.[46]

Osobitnú pozornosť si vyžadujú žiaci so sluchovým postihnutím, poruchami autistického spektra, narušenou komunikačnou schopnosťou, vývinovými poruchami alebo viacnásobným postihnutím. Každá z týchto skupín má svoje špecifiká, ktoré musí učiteľ poznať a reflektovať pri plánovaní, organizácii i realizácii vyučovania. Za účelom zabezpečenia kvalitnej prípravy je vhodné organizovať opakované pracovné stretnutia medzi pedagógom, školským špeciálnym pedagógom, zákonnými zástupcami žiaka a odbornými zamestnancami poradenských zariadení ešte pred začiatkom školského roka. Na týchto stretnutiach by mali byť učitelia oboznámení so špecifikami práce so žiakom, vhodnými metódami a formami vyučovania a s efektívnymi postupmi podpory jeho rozvoja. Súčasťou prípravy by malo byť tiež plánovanie stratégií podporujúcich sociálne začlenenie žiaka, jeho aktívnu účasť na triednych aktivitách a nastavenie spôsobov monitorovania a hodnotenia pokroku. Úspešná inklúzia si však vyžaduje nielen pripravenosť učiteľov, ale i vytvorenie priaznivého prostredia medzi spolužiakmi. Žiaci bez ŠVVP by mali byť primeraným spôsobom oboznámení s princípmi rozmanitosti, vzájomného rešpektu a spolupráce. Prítomnosť žiaka so ŠVVP nemá predstavovať prekážku vzdelávacieho procesu, ale príležitosť rozvíjať toleranciu, empatiu a schopnosť poskytovať podporu. K tomu môžu prispieť individuálne alebo skupinové stretnutia s odborníkmi, počas ktorých sa žiaci oboznámia s rôznymi formami zdravotného znevýhodnenia a vhodnými spôsobmi komunikácie a pomoci spolužiakovi. Rovnako dôležitá je príprava samotného žiaka so ŠVVP. Za vhodné sa považuje individuálne nastavený

[46] https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374447 ; https://www.european-agency.org/resources/publications/teacher-education-inclusion-profile-inclusive-teachers ; https://www.european-agency.org/resources/publications/TPL4I-profile ; https://cehs.exceptionalchildren.org/topics/working-families

adaptačný proces zahŕňajúci návštevu školy, oboznámenie sa s priestormi, učiteľmi, spolužiakmi a organizáciou vyučovania. Takýto postup môže významne prispieť k znižovaniu stresu a neistoty pri nástupe do nového prostredia. Zlyhávaním procesu začlenenia žiakov so ŠVVP do hlavného prúdu vzdelávania sú obe skupiny žiakov, resp. žiaci bez ŠVVP a žiaci so ŠVVP najviac ohrozenými skupinami v tomto procese. Nevyhnutnou súčasťou inkluzívneho vzdelávania je i zabezpečenie primeraných materiálnych a priestorových podmienok. Je potrebné myslieť na úpravu prostredia vzhľadom na individuálne potreby žiaka vrátane optimalizácie senzorických podnetov. Samotné materiálne zabezpečenie však nestačí. Kľúčové je zvládnutie špeciálnopedagogických a didaktických prístupov, využívanie alternatívnych a augmentatívnych foriem komunikácie, individualizácia a diferenciácia vyučovania, využívanie vhodných motivačných stratégií a pozitívneho posilňovania.[47]

Foto: vytvorené UI: Ako by mohla vyzerať úprava triedy pre žiaka s KI (optimalizácia senzorických podnetov) – tlmené prirodzené osvetlenie, minimálny vizuálny ruch, akustické panely na stenách a strope na zníženie hluku, mäkké farby interiéru, prehľadné a organizované pracovné prostredie, učiteľ stojí tvárou k triede, aby žiak mohol odčítať z pier

[47] Mikurčíková (viď. pozn. 27)

Dôležitým obdobím je adaptácia žiaka po nástupe do školy. V tomto čase by mala byť zabezpečená intenzívnejšia podpora zo strany školského špeciálneho pedagóga a odborných zamestnancov poradenských zariadení nielen pre samotného žiaka, ale aj pre učiteľov, asistentov a spolužiakov. Pedagogickému tímu by mala byť poskytovaná priebežná metodická pomoc pri zavádzaní odporúčaných postupov a vyhodnocovaní ich účinnosti.[48]

Jedným z najvýznamnejších nástrojov podpory je už spomínaný IVP, ktorý reflektuje špecifické potreby žiaka a stanovuje reálne a dosiahnuteľné vzdelávacie ciele. Na jeho tvorbe by sa mali podieľať všetci relevantní aktéri. V inkluzívnom vzdelávaní je zároveň dôležité, aby žiak so ŠVVP pracoval na rovnakých vzdelávacích témach ako jeho spolužiaci, pričom rozsah a náročnosť očakávaných výkonov môžu byť primerane upravené podľa jeho individuálnych možností. Takýto prístup podporuje prirodzené začlenenie žiaka do kolektívu a znižuje riziko jeho izolácie. Nevyhnutnou súčasťou sú upravené učebné materiály, vhodné formy hodnotenia a využívanie moderných pedagogických prístupov, ako sú kooperatívne učenie, tandemové vyučovanie či flexibilná organizácia vzdelávania. Realizácia inkluzívneho vzdelávania si vyžaduje pravidelnú spoluprácu členov podporného tímu a priebežné vyhodnocovanie efektívnosti poskytovanej podpory. V mnohých prípadoch je potrebné zapájať aj externých odborníkov a zabezpečovať kontinuálne vzdelávanie pedagogických pracovníkov v oblastiach súvisiacich s inkluzívnou pedagogikou.[49]

Napriek postupným zmenám v oblasti inklúzie súčasný systém podpory často neumožňuje naplniť všetky podmienky efektívneho inkluzívneho vzdelávania. Jednou z najvýznamnejších výziev zostáva personálne posilnenie školských podporných tímov. Narastajúci počet žiakov so ŠVVP si vyžaduje nielen širšie zastúpenie odborníkov, ale tiež zvýšenie ich počtu. Jeden školský špeciálny pedagóg často nedokáže zabezpečiť dostatočnú podporu všetkým žiakom, učiteľom a rodinám. Školský špeciálny pedagóg by mal byť prirodzenou súčasťou vzdelávacieho procesu a aktívne podporovať učiteľov priamo vo vyučovaní. Jeho úlohou je modelovať vhodné pedagogické postupy, pomáhať riešiť náročné situácie, realizovať diagnostiku, hodnotiť účinnosť intervencií a podieľať sa na tvorbe podporných opatrení. K zvyšovaniu kvality inkluzívneho vzdelávania môže významne prispieť i kvalitnejšia príprava budúcich učiteľov v pregraduálnom vzdelávaní a rozvoj ich kompetencií v rámci ďalšieho profesijného vzdelávania. Osobitný dôraz by mal byť kladený na osvojovanie si efektívnych

[48] https://www.cppzvolen.sk/aktuality/adaptacia-ziakov-na-skolach.html
[49] Mikurčíková (viď. pozn. 27);
https://www.researchgate.net/publication/283471884_Inclusive_Education_is_a_Multi-Faceted_Concept ;
https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248254

inkluzívnych postupov, kooperatívnych foriem vyučovania, tímovej spolupráce medzi učiteľom, špeciálnym pedagógom i pedagogickým asistentom a na budovanie inkluzívnej kultúry školy.[50]

Jednotlivé nenáročné opatrenia pre školy vzhľadom na vyučovanie žiakov s poruchou sluchu

V prostredí bežných základných škôl je možné inklúziu žiakov s poruchou sluchu podporiť viacerými organizačnými a pedagogickými opatreniami, ktoré nevyžadujú zásadné zmeny vo fungovaní školy, avšak významne prispievajú k zrozumiteľnosti komunikácie i aktívnemu zapojeniu žiaka do vyučovania.

V zmysle akustiky, technológií a triedneho prostredia a okrem spomínanej redukcie hluku (kobercové plochy, tlmenie, závesy) či využitia FM/DAC systémov, je jedno z najdôležitejších opatrení „usporiadanie s vizuálnym kontaktom“, pri ktorom má žiak možnosť počas komunikácie dobre vidieť učiteľa i spolužiakov. Učiteľ by mal hovoriť smerom k triede, nie otočený chrbtom pri písaní na tabuľu, aby mohol žiak sledovať mimiku tváre a v prípade potreby využívať odzeranie. Takéto usporiadanie zároveň podporuje zapojenie všetkých žiakov do diskusie a zlepšuje celkovú kvalitu komunikácie v triede.[51]

Dôležité je tiež dodržiavanie pravidiel „reči v tichu“, ktoré spočívajú v tom, že hovorí vždy iba jedna osoba naraz, minimalizuje sa vedľajší hluk a počas vysvetľovania alebo diskusie sa obmedzujú rušivé zvukové podnety. Učiteľ by mal používať jasnú, zrozumiteľnú reč, primerané tempo a dôležité informácie dopĺňať písomne alebo vizuálne. Tieto opatrenia uľahčujú porozumenie nielen žiakom s poruchou sluchu, ale tiež ostatným žiakom v triede.[52]

Vhodným doplnkom sú aj „tiché zóny“, resp. miesta alebo situácie, v ktorých sa vedome vytvára prostredie s minimálnym hlukom. Môžu sa využívať počas individuálnej práce, vysvetľovania náročnejšieho učiva alebo pri konzultáciách so žiakom. Tiché prostredie znižuje komunikačnú záťaž a umožňuje lepšie sústredenie na hovorenú reč.[53]

Orientáciu vo vyučovaní podporuje „vizuálne plánovanie dňa“, ktoré spočíva v prehľadnom zobrazovaní programu a úloh prostredníctvom písaného textu, obrázkov, symbolov alebo

[50] Mikurčíková (viď. pozn. 27)
[51] https://trapup.eu/media/xw5ciwtv/eng-brochure-classroom-design.pdf
[52] https://vudpap.sk/wp-content/uploads/2022/06/Dieta-so-sluchovym-postihnutim.pdf ; Rose, R.; Howley, M. 2007. The Practical Guide to Special Educational Needs in Inclusive Primary Classrooms.
[53] https://hohypf.org/inclusive-classroom-for-hoh-kids-5555/

digitálnych nástrojov. Žiak tak má jasný prehľad o priebehu vyučovania, ľahšie sa orientuje v organizácii dňa a môže lepšie predvídať jednotlivé činnosti.[54]

V zmysle pedagogických stratégií v triede a vo vyučovacom procese sa odporúča využívať okrem pravidelného overovania porozumenia v malých skupinách i „multisenzorické učenie“, pri ktorom sa hovorená informácia dopĺňa vizuálnymi pomôckami, obrázkami, prezentáciami, gestami, posunkami alebo zapisovaním kľúčových slov. Zapojenie viacerých zmyslov súčasne podporuje porozumenie, zapamätanie učiva a znižuje riziko, že žiak dôležité informácie prepočuje. Tento prístup je prínosný pre všetkých žiakov, avšak osobitný význam má pre žiakov s poruchou sluchu.[55]

Foto: Posunkovanie patrí medzi významné formy komunikácie detí s poruchou sluchu a predstavuje dôležitý prostriedok podpory ich jazykového, komunikačného a sociálneho rozvoja. Na fotografii špeciálna pedagogička Klaudia Guštafíková z CŠPP Hrdličkova, Bratislava (fotila Werdza[56])

[54] https://autismlittlelearners.com/visual-schedule-for-preschool/ ; https://challengingbehavior.org/docs/Routine_cards_home.pdf

[55] https://xceptionallearning.com/special-education/multisensory-learning-for-hearing-impaired-students-integrating-touch-visuals-and-kinesthetic-methods/ ; https://www.structural-learning.com/post/multisensory-learning-in-the-classroom-a-teachers-guide ; https://www.classpoint.io/blog/multisensory-learning

[56] https://www.werdza.sk

Pri osvojovaní verbálnych zručností možno využívať aj „explicitné modelovanie artikulácie“, pri ktorom učiteľ alebo odborný pracovník zámerne vyslovuje slová zreteľne a umožňuje sledovanie pohybov pier a tváre. Tento postup podporuje správne porozumenie hovorenému prejavu a môže prispievať k rozvoju komunikačných schopností žiaka.[57]

Počas vyučovania je vhodné vytvárať tiež tzv. „počúvacie okná“, resp. kratšie úseky výkladu, počas ktorých sú podmienky na počúvanie optimalizované. V tomto čase by mal byť hluk minimálny, učiteľ by mal hovoriť jasne a kľúčové informácie by mali byť podporené vizuálnou formou. Takýto spôsob organizácie pomáha predchádzať únave z intenzívneho počúvania a zvyšuje efektivitu učenia.[58]

Neoddeliteľnou súčasťou podpory žiaka s poruchou sluchu v zmysle odbornej podpory a koordinácie sú tiež integrované modely „school-based“ podpory, kam okrem itinerantného špeciálneho pedagóga pre sluch a pravidelného kontaktu s audiologickým tímom či logopedických sedení v škole zaraďujeme i pravidelné „technické kontroly zariadení“. Pred začiatkom vyučovania je potrebné overiť funkčnosť sluchových pomôcok alebo FM systému, ak ho žiak používa. Aj krátkodobá nefunkčnosť kompenzačných pomôcok môže výrazne obmedziť prístup žiaka k vzdelávaciemu obsahu a ku komunikácii v triede.[59]

Uvedené opatrenia predstavujú efektívne a zároveň realizovateľné postupy, ktoré môžu bežné základné školy využívať pri vzdelávaní žiakov s poruchou sluchu. Ich cieľom je vytvoriť prostredie podporujúce prístupnosť komunikácie, rovnosť príležitostí a plnohodnotnú participáciu žiaka na výchovno-vzdelávacom procese.

[57] https://www.mdpi.com/2077-0383/9/2/378 ; https://clarkeschools.org/uploads/files/professionals/AVStrat-Revised.pdf ; https://mommyspeechtherapy.com/?p=687
[58] https://successforkidswithhearingloss.com/ ; https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/2050571X.2024.2372181
[59] https://www.infanthearing.org/videos/featured/hearing_aid_listening_check.php ; https://www.nationwidechildrens.org/family-resources-education/health-wellness-and-safety-resources/helping-hands/children-with-hearing-loss-guidelines-for-schools ; Bradham, T. S.; Houston, K. D. 2015. Assessing Listening and Spoken Language in Children with Hearing Loss.

Foto: Spokojnosť, sebaurčenie a zrozumiteľnosť hrá v inkluzívnom prostredí dôležitú rolu (fotila Werdza[60])

Inklúzia kompenzovaných detí s poruchou sluchu v bežných základných školách na Slovensku predstavuje dôležitý krok smerom k vytváraniu spravodlivejšieho a dostupnejšieho vzdelávacieho systému. Úspešnosť ich vzdelávania však nezávisí iba od využívania kompenzačných pomôcok, ale aj od pripravenosti školy, odborných kompetencií učiteľov, dostupnosti podporných služieb a vytvárania podnetného sociálneho prostredia v triede. Teoretické poznatky i praktické skúsenosti poukazujú na to, že pri zabezpečení vhodných podmienok môžu deti s poruchou sluchu dosahovať primerané vzdelávacie výsledky a plnohodnotne sa zapájať do života školského kolektívu. Perspektíva ďalšieho rozvoja inkluzívnej pedagogickej praxe preto spočíva najmä v systematickej podpore škôl, posilňovaní interdisciplinárnej spolupráce a zvyšovaní povedomia o špecifických potrebách týchto žiakov. Iba týmto spôsobom môže byť inklúzia napĺňaná nielen ako legislatívny princíp, ale tiež ako každodenná realita kvalitného vzdelávania pre všetkých.

[60] https://www.werdza.sk

Autor: Miroslava Zemanová

Vytvorené: 17.11.2026